

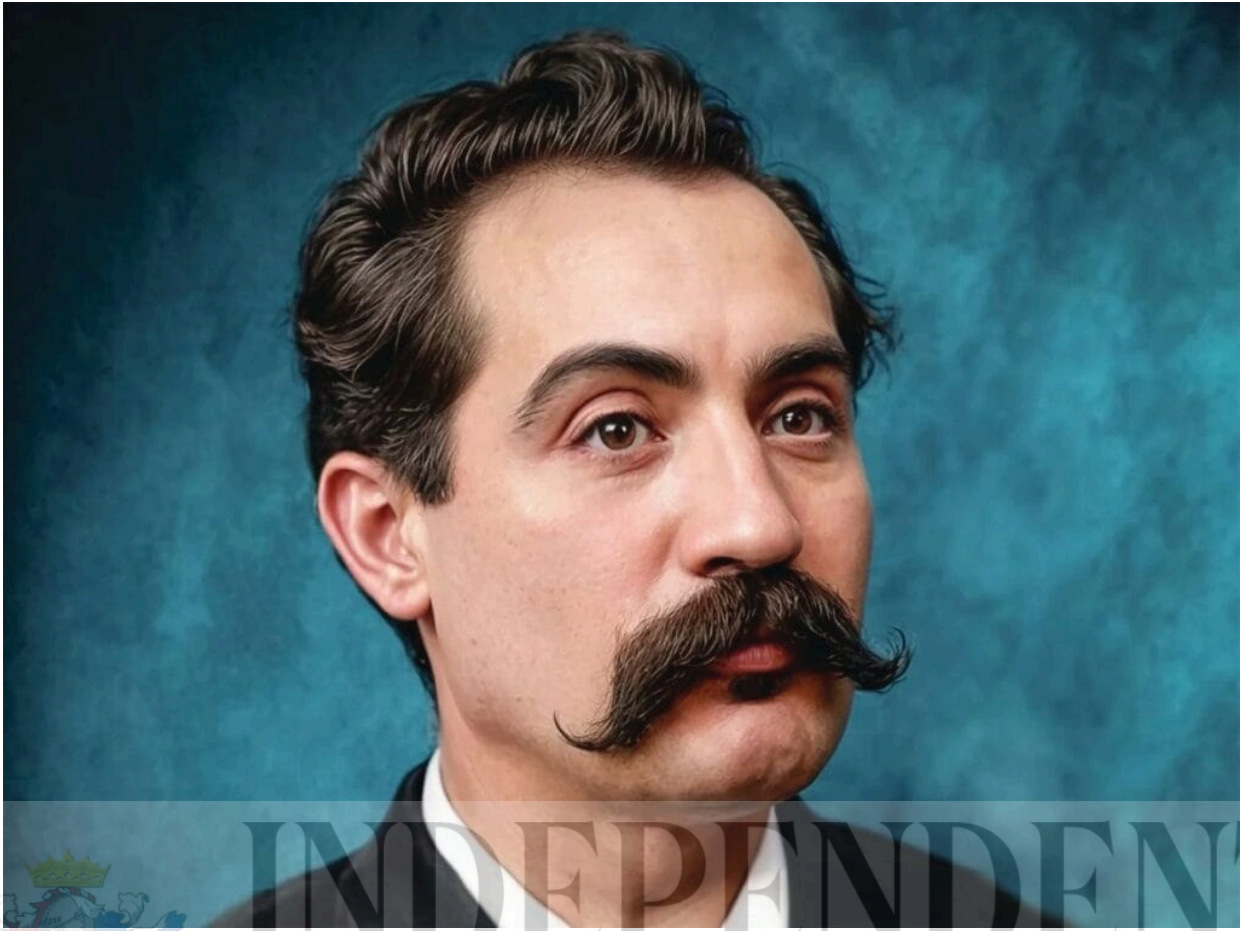
Un studiu asupra contribuției lui Mihai Eminescu la cercetarea problemelor social - economice din societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ar putea surprinde pe cititorii îndrăgostiți de marea sa operă poetică. O investigație atentă a întregii sale opere și în mod special a articolelor publicate la diferite ziare, pune în evidență o rodnică și foarte importantă latură a activității sale, aceea de economist, bun cunoscător al școlilor și teoriilor economice europene, a stărilor social-economice din țară. Numeroasele sale articole pe teme economice, publicate, în special, în ziarul „Timpul”, evidențiază bogatele sale cunoștințe în acest domeniu, faptul că în dezbaterile chestiunilor economice, Eminescu nu era un diletant, ci un adevărat profesionist.

Eminescu a avut o reală, bogată cultură economică. A citit pe toți economiștii clasici și dese referiri la operele lor, la teoriile economice sunt o dovadă a cunoașterii profunde a domeniului economic. În publicistica sa social - economică găsim adesea citați economiști și lucrările lor: Quesnay, Malthus, Montesquieu, J. J. Rousseau, Adam Smith, David Ricardo, List. A citat din „Contradictions économiques” de Proudhon, din „Harmonies économiques” de Bastiat, din „Über einige Grundfragen der Rechts volk Wissenschaft”. Este imposibil să nu fi cunoscut și înțeles opera lui Karl Marx care i-a influențat într-un fel concepția despre dreptate socială. Astfel o referire la Marx se găsește și într-un manuscris al său aflat la Biblioteca Academiei Române (ms. nr.2261, f. 9, 45, 46, cu însemnări gotice).

În această privință G. Călinescu sublinia că „Marxismul pe care poetul îl urmărea cu atenție în ultimii ani ai vieții, îndreptându-i în parte existența, în măsura în care încerca o ocrotire a clasei proletare. ... intrase în cunoștințele lui încă din Universitate” (Opera lui Eminescu , 1935, vol. II, p.19). În aceeași lucrare la pagina 20, Călinescu evidențiază profunde cunoștințe ale lui Eminescu în domeniul economic: „În câmpul economiei politice, Eminescu avea așadar cunoștințe integrate și temeinice și se mișca în voie în lumea acestui soi de idei”. Chiar economiști consacrați din vremea sa nu au avut atâtea referiri la operele economiștilor europeni.

Contribuția lui Mihai Eminescu la studiul situației social - economice a apărut devreme. Primele sale articole au apărut în anul 1874 în ziarul „Federațiunea” la Pesta, în 1876 în „Curierul de Iași” ca ziarist redactor, apoi cele mai multe în ziarul „Timpul” din București în perioada 1876-1883, cât timp a fost redactor la acest ziar. A mai publicat la sfârșitul anului 1886 în „România liberă” și „Fântâna Blanduziei”. Ziarul „Timpul”, deși era ziar conservator, a fost transformat de Eminescu într-o tribună de la care a dezbătut problemele care frământau societatea românească, și-a exprimat și susținut ideile sale economice, necesitatea unor transformări burghezo-democratice care să ducă la dezvoltarea țării. Aici și-a exprimat profundul său patriotism, susținând drepturile țării în fața intereselor tot mai agresive ale unor state vecine. Susținerea drepturilor românești în fața atacurilor străine a fost atât de puternică încât s-a comandat să se ia atitudine împotriva lui prin îndemnul dat de undeva:

„Mai potoliți-l pe Eminescu”. El a continuat să susțină drepturile românești și nimeni nu s-a putut atinge de sentimentele sale patriotice. Atunci dușmanii săi au recurs la stratagema înlăturării sale fizice, răspunzând comenzilor primite din afara țării, cum de foarte multe ori s-a întâmplat în istoria noastră, atât înainte cât și după Eminescu. Ceea ce trebuie subliniat de la început, după o cercetare atentă a gândirii economice a lui Eminescu, este ideea de dreptate.

El a văzut nedreptate în relațiile dintre țări, dintre clase și dintre neamuri (națiuni), constatând în principal exploatarea unora de către celelalte. Pornind de la analiza acestor relații, a ajuns la susținerea independenței economice, a dreptății sociale și a apărării drepturilor naționale ale poporului român (românismului economic). Ideile de bază ale gândirii lui Eminescu în problemele social - economice au fost: adoptarea unor reforme menite să amelioreze viața țăranimii, susținerea dezvoltării industriei naționale și luarea unor măsuri de protecție, înființarea unor instituții bancare românești. Considera că la baza întregii activități economice este munca și își susținea ideea cu un important argument din lucrarea lui Adam Smith „Wealth of Nations”:

„Munca este cel dintâi preț, bunul de cumpărare cel dintâi, cu care s-au plătit toate bunurile; este cea din urmă și cea mai reală măsurătoare, după care se poate prețui și cumpăra valoarea ei”. (Biblioteca Academiei Române, Manuscrise românești, nr.2275, fila 53). Eminescu emite teoria compensației muncii care poate fi considerată o importantă contribuție la teoria economică. Considera că „numai munca pe care o prestează omul de jos reprezintă o dată cheltuielile lui pentru întreținere și conservare, din prisosul lui se plătește statul și organizația socială” (Biblioteca Academiei Române, ms. 2275, fila 80).

Susține apărarea averii, adică a proprietății obținută prin muncă: „orice reformă economică și socială va respecta averea datorită muncii reale sau capitalizate, dar va trebui să combată mijloacele de a face avere fără muncă, fără producțiune, numai prin speculă și amăgire”. În felul acesta susține respectarea muncii claselor de jos, necesitatea respectării muncii lor și compensarea reală a efortului depus. Acestea trebuie să primească de la societate echivalentul valorii muncii depuse. Considerând că nu toți membrii societății creează valoare, susține că un om trebuie să dea societății cel puțin echivalentul serviciilor pe care le primește. Într-un articol Eminescu îi întrebă pe cei care nu dau nici o compensație societății pentru ceea ce consumă:

„Dar acum, de ne veți fi iertat sau, să stăm la vorbă gospodărească și să vă întrebăm, ce poftiți

dumneavoastră? Și ca să știm că aveți dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceți?” Nu numai în articole critică nedreptatea socială, ci și în poezie unde înfierează „câștigul fără muncă”. Astfel ajunge la o cerință radicală și prin versuri unde îndeamnă: „Zdrobiți orânduiala cea tristă și nedreaptă/ Ce lumea o împarte în mizeri și bogați”. Mihai Eminescu extinde cercetarea sa asupra inegalității economice dintre țări, împărțite în țări sărace și țări bogate. Vorbind despre România ca țară săracă, subliniază cauzele care au dus la această situație.

Mentținerea țării la stadiul de țară eminentă agricolă nu i-a dat posibilitatea să se dezvolte economic, să reziste concurenței țărilor străine industrializate, irosindu-și mare parte din bogăția agricolă în schimbul neechivalent cu produse manufacturate străine. Deși recunoaște rolul important al agriculturii în economia țării, arată efectele dăunătoare ale situației în care agricultura era singura ramură productivă a țării. Limitarea economiei numai la exploatarea pământului este cauza principală a înapoierii noastre economice. Subliniază din nou rolul nefast al adoptării liberalismului în politica economică a statului, bazat pe principiul diviziunii internaționale a muncii care împărțea țările în țări agricole și țări industriale.

A considerat că adoptarea principiului liberalismului economic în organizarea noastră economică, a avut rezultate dezastruoase asupra economiei și societății românești, distrugerea tradițiilor naționale, o mare disproporție dintre aparatul de stat și puterea lui de producție, înmulțirea consumatorilor neproductivi. Pe baza acestui principiu, considerat de Eminescu „spirit greșit și fatal”, în țară s-a instalat mizeria economică, „tărâmul economic ne-a fugit cu totul de sub picioare” (Timpul, 1879, iulie).

În aceste condiții poporul român era un popor sărac, iar cel mai mare rău pentru un popor este sărăcia. „Condiția civilizației statului este civilizația economică iar calitățile morale ale unui popor atârnă de starea lui economică”. Vorbind de învățământul economic Eminescu constata următoarele: „Două catedre de economie politică avem în țară amândouă ocupate de liber-schimbști și dacă un student ar îndrăzni de capul lui să zică ceva de bresle, de apărarea pieței și muncii naționale, i se dă zero” (Timpul, 1881, 30 oct.) Mentținerea României în situația de țară eminentă agricolă nu putea să scape poporul de sărăcie, populația rurală, singura producătoare de bogăție a țării. Agricultura, ca principala ramură economică a țării, trebuia reformată.

Mai întâi trebuia să se ia măsuri pentru întărirea clasei țărănești „avute și cultivate”. Marile moșii trebuia să treacă la culturi intensive, având sprijin din partea unei industrii naționale care să producă mijloace de producție pentru agricultură la prețuri rezonabile. Eminescu considera ca mijloc principal de ieșire din sărăcie să fie dezvoltată diviziunea muncii în interiorul țării, acordând atenție, pe lângă agricultură, și altor ramuri economice - industrie, transporturi, comerț, finanțe. Dezvoltând cu mare grijă toate aceste ramuri se putea ajunge la independența economică, condiție principală a independenței naționale.

Cerea să se treacă la o restructurare a economiei naționale pe baze industriale. În concepția sa dezvoltarea industrială reprezintă condiția hotărâtoare a civilizației unui popor, a creșterii sale morale. Progresul social nu se face fără o industrie națională. Crearea unei industrii naționale trebuia să reprezinte un fenomen obiectiv, fiind „sâmburele economic al timpului nostru”. (Biblioteca Academiei Române, Manuscrise românești, nr. 2257, fila 257). Pentru început cerea crearea unei industrii naționale care să asigure nevoile țării. Se gândea oare și la întemeierea unei industrii pentru export? Susținea că „nu trebuie să rămânem un popor agricol, ci trebuie să devenim și națiune industrială măcar pentru trebuințele noastre”. (Mihail Eminescu, Opera politică, Buc. 1941, p. 132). Necesitatea întemeierii unei industrii naționale nu era numai o dorință a lui. Opinia publică se manifesta pentru realizarea acestui deziderat și înfăptuirea lui era posibilă.

De la tribuna unui ziar important cum era Timpul, glasul lui Eminescu se unea altor glasuri care

susțineau crearea industriei naționale. Eminescu arăta că în țară se manifesta tot mai insistent „dorința de a se vedea întemeinduse o industrie proprie și națională”. Și de atâtea ori și-a exprimat dorința creării în țară nu a oricărei industrii din punct de vedere al proprietății, ci a unei „industrii proprii și naționale”. Cred că nu greșim să considerăm că Eminescu dorea întemeierea unei industrii naționale cu forțe proprii. Anticipa oare lozinca liberală de mai târziu a dezvoltării noastre „prin noi înșine?” Se declara împotriva folosirii capitalurilor străine pentru crearea și dezvoltarea industriei naționale. Sursa principală a capitalurilor necesare era tot agricultura.

Sigur că avea în vedere antrenarea capitalului românesc în procesul de reformare a economiei românești, de trecere la o economie nouă. În apărarea intereselor economice ale țării, împreună cu alte personalități ca A. D. Xenopol, P. S. Aurelian, Dionisie Pop Marțian, Ion Ionescu de la Brad, Bogdan Petriceicu Hașdeu și economiști mai puțin cunoscuți cum a fost I. I. Nacian, au optat pentru sistemul economic protecționist, singurul sistem care putea să asigure dezvoltarea industriei naționale, sprijinirea și apărarea economiei naționale. Cerea crearea unei industrii puternice, legată de nevoile țării, considerând că industria era necesară pentru apărarea independenței țării de străini.

Apăra totuși și industria casnică pe care o vedea ca un sprijin puternic în dezvoltarea economică a țării. A acordat statului un rol principal în orientarea economiei românești. Dar pentru îndeplinirea acestui rol, dorea „un stat unitar și organic”. A susținut cu tărie apărarea principiului statului național. Dar a considerat că dacă acesta ar intra în conflict cu ideea de libertate, de egalitate, ar trebui să treacă în planul doi. Eminescu acorda finanțelor, a instituțiilor financiare naționale un rol important în dezvoltarea economică a țării. Crearea Băncii Naționale a României în anul 1881 răspundea unei cerințe în interesul economiei naționale. În urma demersurilor economiștilor protecționiști, a opiniei publice din țară, în anul 1887 a fost adoptată „legea industriei”, care prevedea protecția industriei naționale, în fapt, asigurarea independenței economice a țării.

Eminescu nu mai putea să-și exprime bucuria când legea a fost publicată. Legea avea prevederi care să asigure profiturile mari ale statului român. Pentru capitalurile străine investite în industria din țară (în lipsa capitalurilor naționale) se prevedea o redevență de 33 %, din profituri. Cele investite în exploatarea petroliferă aveau obligația să construiască o sondă care să fie proprietate a statului român. Cum s-a procedat după anul 1989? Am invitat capitalurile străine să ia în posesie întreprinderile statului și să-i dea o redevență minimă de 2 %, astfel li s-a asigurat transferul aproape în întregime a profiturilor. Unde erau economiștii noștri să ia atitudine împotriva acestor măsuri și a altora care au dus într-un timp foarte scurt la secătuirea economiei naționale, să aducă țara aproape de transformarea ei într-o colonie?

Mulți dintre acești economiști erau în consilii de administrație de la întreprinderi, de la bănci și își încasau comisioanele. Să-i întrebăm pe ei, pe guvernanții noștri să ne spună ceva de asigurarea independenței economice a țării, de patriotism, probabil că acum ne-ar răspunde tot printr-o întrebare: „ce sunt acestea”? Faptele mă îndreptățesc să trag această concluzie. Când vor avea curajul să tragă la răspundere firmele străine din țară pentru enormele nereguli financiare în detrimentul țării? Și, mai mult, mă întreb când vor avea curajul să treacă la naționalizarea unor astfel de întreprinderi, urmând exemplul altor state? Am vândut petrolul, gazele, curentul electric, izvoarele termale pe nimic. Până și apa pe care o bem nu mai este a noastră și o plătim cu bani grei.

Cine s-a interesat să afle adevărul despre situația revendicărilor de către străini a unor proprietăți din Ardeal după 1989. Cu mare ușurință acestea s-au aprobat ignorând adevărul istoric că toate acestea au fost răscumpărate de statul român după înfăptuirea Marii Uniri. Facem împrumuturi în străinătate cu cele mai mari dobânzi. Ce ar zice Eminescu despre toate acestea? El care a luptat, și-a irosit sănătatea pentru susținerea unor mari idealuri: asigurarea independenței economice și politice a statului național român. Cei care ne conduc acum, ce idealuri au, pentru ce luptă? Sunt convins că

iubitorii versurilor lui Eminescu găsesc în ele răspunsul la această întrebare.

Cornel Sârbu

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ

*Independența
prin Cultură*